

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ

Helsingin alueen kuurojen kokemuksia tulkkauspalvelun ammattimaistumisesta

Maria Jäppinen & Jenna Joutsenjärvi

Viittomakielen tulkin koulutusohjelma (240 op)

05/2010

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

Viittomakielentulkin koulutusohjelma

TIIVISTELMÄ

Työn tekijä Jenna Joutsenjärvi ja Maria Jäppinen	Sivumäärä 40 ja 3 liitesivua
Työn nimi Helsingin alueen kuurojen kokemuksia tulkkauspalvelun ammattimaistumisesta	
Ohjaava opettaja Eeva Salmi	
Työn tilaaja ja/tai työelämäohjaaja Helsingin Kuurojen Yhdistys, Pia Taalas	
Tiivistelmä Opinnäytetyössä on tutkittu miten kuurot ovat kokeneet vuosien varrella tulkkauspalvelussa tapahtuneet muutokset. Opinnäytetyön aineisto koottiin haastattelemalla marraskuu 2009- tammikuu 2010 välisenä aikana viittä Helsingin Kuurojen Yhdistyksen jäsentä. Haastattelut muodostuivat yhden kuulevan tulkin esihaastattelusta sekä neljän kuuron henkilön päähaastatteluista. Haastatteluiden kautta kerättiin arvokasta materiaalia, joka on aikaisemmin kulkenut vain suullisena tietona. Opinnäytetyö oli tilaustyö, jonka tilaajana toimi Helsingin Kuurojen Yhdistys. Helsingin Kuurojen Yhdistyksen tarkoitus on vuonna 2015 julkaista poimintoja opinnäytetyöstä osana yhdistyksen 120-vuotishistoriikkia. Historiikista tehdään teos, johon on koottu yhdistyksen jäsenten henkilökohtaisia muistoja ja kokemuksia yhdistettynä heidän aikakautensa merkittäviin tapahtumiin. Tämän opinnäytetyön tavoite oli sama, ja opinnäytetyön avulla haluttiin ennen kaikkea kerätä arvokasta kokemuspohjaista tietoa. Työstä haluttiin tehdä mielenkiintoinen ja kuurojen maailmaa valaiseva kokonaisuus keskittyen erityisesti Helsingin alueen kuuroihin. Koska kuurojen historiaa on Suomessa tutkittu hyvin vähän, opinnäytetyömme tuo uutta tietoa kuurojen historiasta kiinnostuneille. Viittomakielen tulkkauspalvelusta tuli laissa määritelty oikeus kuulovammaisille vuonna 1979. Ennen lakimuutosta kuulovammaiset saivat kielen kääntämiseen apua esimerkiksi kuulevilta, viittomakielentaitoisilta sukulaisiltaan. Kuulovammaiset jäivät usein paitsi heitä koskevasta tiedosta. Heille tulkattiin tiivistelty versio siitä, mitä muut olivat juuri keskustelleet. Tulkkauspalvelun ammattimaistuminen sekä tulkkien koulutuksen alkaminen olivat suuri parannus tulkkia tarvitsevien ihmisten oikeuksiin. Tulkkauspalvelu mahdollistaa tasa-arvoisen kommunikaation kuulevien ja kuurojen välillä. Tekniikan kehittyminen on tuonut huomattavasti parannusta tulkkien tilaamiseen sekä erilaisten käytännön asioiden hoitamiseen.	
Asiasanat Viittomakieli, Helsingin Kuurojen Yhdistys, Tulkkkaus	

HUMAK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES
Degree programme in Sign Language Interpretation

Author Jenna Joutsenjärvi ja Maria Jäppinen	Number of Pages 40 (+3)
Title Experiences of deaf people in Helsinki about professionalisation in interpreting services	
Supervisor Eeva Salmi	
Subscriber and/or Mentor Helsinki Deaf Club, Piia Taalas	
Abstract This thesis is a qualitative research how the hearing impaired have observed changes to their interpreting services over the passing years. The data used in this thesis has been collected by interviewing five (5) members of The Helsinki Deaf Club between November 2009 and January 2010. The interviews were split into two parts that were conducted as one preliminary interview with a hearing interpreter and the main interviews with four (4) hearing impaired persons. These interviews collected valuable information that has previously only been transmitted as oral interpretation. This thesis was a commissioned research ordered by The Helsinki Deaf Club. The objective of The Helsinki Deaf Club is to publish in 2015 extracts from different thesis as part of a publication commemorating their 120 year history. The publication will comprise recollections and experiences of its members during the historically significant events during their lifetime. The objective of this thesis was the same as the publication under work, to collect valuable empiric information. The desire was to create an interesting thesis that would shed insight into the world of the Helsinki hearing impaired community. Because there is little historical research of the hearing impaired in Finland, this thesis is of importance to those interested in its history. The legislation for the right of Interpreting Services for the hearing impaired was passed in 1979. Before the legislation was passed, interpreting for the hearing impaired was the responsibility of the hearing who were familiar with sign language, typically their relations. The hearing impaired often did not have the essential information they needed. The hearing impaired were interpreted compressed interpretations of the subjects discussed. The legislation formalising the Interpreting Services and the establishment of the education of interpreters were significant improvements to the rights of people who needed these interpreting services. The Interpreting Services enable equal communication between the hearing and hearing impaired. The development of technology has significantly improved the possibility to reserve interpreters and take care of other practical matters.	
Keywords Sign Language, The Helsinki Deaf Club, interpreting	

1 JOHDANTO	6
2 OPINNÄYTETYÖN TAVOITTEET JA TUTKIMUSONGELMAT	8
2.1 Opinnäytetyön tilaaja ja aiheen valinta	8
2.2 Tavoitteet ja tutkimuskysymykset	9
3 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	11
3.1 Työn kulku.....	11
3.2 Tutkimusmenetelmät	12
3.3 Haastatteluaineiston purku ja analyysi	13
4 KOHTI AMMATTIMAISTUMISTA.....	14
4.1. Apurit ilman ammattitaitoa.....	14
4.2 Diakonissan avustuksella.....	15
4.3 Tulkkien ammattirooli kehittyy	17
4.4 Tulkkikoulutuksen alkuvaihe	19
4.5 Tulkkipalvelusta osa kuurojen arkea	20
5 TULKKIVÄLITYS KÄYNNISTYY	23
5.1 Kuurojen Yhdistys tulkkitoimintaa kehittämässä.....	23
5.2 Tekniikka mahdollistaa	24
6 KOHTI NYKYAIKAA.....	26
6.1 Tulkkikoulutuksen kehitys nykyiselleen	26
6.2 Viittomakielen tulkki – koulutettu ammattilainen.....	27
7 TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS	29
7.1 Haastattelutilanteiden ongelmakohtia.....	30
7.2 Kulttuuri- ja ikäerot	31
8 POHDINTA.....	35

LÄHTEET.....38

LIITTEET.....41

1 JOHDANTO

Ennen vuotta 1979 kuurot joutuivat elämään sukulaistensa ja ystäviensä kielen kääntämisen varassa. Ammattimaista tulkkauspalvelua ei tuolloin vielä oltu määritelty laissa. Invalidihuoltolain muutos (581/79) vuonna 1979 ja vuonna 1988 voimaan tulleen vammaispalvelulain (380/87) nojalla alkoi tulkkauspalvelun kehittyminen sekä ammattitulkki koulutus. Tulkki koulutus on vajaassa neljäskymmenessä vuodessa kehittynyt valtavasti. Vuonna 1962 järjestettiin ensimmäinen viittomakielentulkki viikonlopun mittainen koulutus, jonka jälkeen koulutuksen kesto venytettiin tasaisin väliajoin nykyiseen nelivuotiseen ammattikorkeakoulutason tutkintoon. (Hynynen, Pyörre & Roslöf 2003, 21.) Työssämme tuomme esille kuurojen henkilöiden henkilökohtaisia kokemuksia tulkkauspalvelun synnyn ja kehityksen mukanaan tuomista muutoksista.

Työmme näkökulma keskittyy tulkkauspalvelun kehityksen murrosvaiheeseen, jolloin tulkkauspalvelusta tuli kuuroille laissa määritelty oikeus. Murrosvaihe on mielestämme erittäin kiinnostava vaihe tulkkauspalvelun historiassa. Tuolloin tapahtui paljon muutoksia, jotka ovat vaikuttaneet tulkinkäytön mahdollisuuksiin. Nämä muutoksen tuntevat vielä tänä päivänäkin tulkkauspalvelun käyttäjien arkielämässä.

Opinnäytetyössämme tutkimme haastattelujen avulla Helsingin Kuurojen Yhdistyksen jäsenien kokemuksia tulkkauspalvelusta ja sen kehityksestä. Opinnäytetyömme tilaaja on Kuurojen Yhdistys (HKY). Tilaajamme käyttää osia opinnäytetyöstämme materiaalina Helsingin Kuurojen Yhdistyksen historiikissa, joka on suunniteltu valmistuvaksi HKY:n historiatoimikunnan toimesta vuoteen 2020 mennessä.

Työmme on osoitettu ensisijaisesti HKY:n jäsenille, joiden kertomusten ansiosta työmme toteutus oli mahdollista. Työmme kiinnostaa varmasti myös pääkaupunkiseudun ulkopuolella asuvia kuuroja. Uskomme työmme tuovan uutta yksityiskohtaista tietoa tulkeille kuurojen elämästä ja tulkkauspalveluun liittyvistä ajatuksista. Vastaavanlaisia kokemuksia ei ole aikaisemmin kirjattu. Haastattelumateriaaliemme ansiosta saamme kirjattua muistiin ainutlaatuisia tietoa, joka muuten häviäisi iäkkäiden kuurojen mukana. Suomen kuurojen historiaa on tutkittu vähän. Aikaisemmin tutkitut aihealueet sivuavat vain hieman tutkimaamme aihetta, joten

opinnäytetyömme tulee tarpeeseen. Tulkkikoulutuksen historiasta löytyy tietoa muun muassa Viittomakielentulkin koulutusohjelman ajankohtais selvityksestä 2007 (Mikkonen & Rissanen 2007) sekä teoksesta Maahan lämpimään (Laakso & Salmi 2005), joka keskittyy kuurojen historiaan Suomessa. Tulkkien koulutuksen historia yhdistettynä tulkkauksen kehityksen historiaan luovat tietoperustan työllemme ja tukevat haastatteluista saatua materiaalia.

2 OPINNÄYTETYÖN TAVOITTEET JA TUTKIMUSONGELMAT

2.1 Opinnäytetyön tilaaja ja aiheen valinta

1800-luvun loppu ja 1900-luvun alku olivat maailmassa Kuurojen yhdistyksien syntymisten kulta-aikaa. Tuolloin maailmassa vallitsi yhä oralistinen ajattelutapa, joka korosti kuurojen opetuksessa puheellakommunikoinnin ja huulitalukemisen tärkeyttä. Kuurojen taistelu oralismia vastaan tulkitaankin yhdeksi tärkeäksi syyksi yhdistysten perustamiselle. Liisa Kauppi-sen sanoin: ”Kuurojen yhdistykset tänään ovat aktiivisimmillaan siellä, missä oralismi on vahvimmillaan.” (Wallvik 2001, 213.)

Opinnäytetyömme tilaaja on Helsingin Kuurojen Yhdistys, jonka yli 100-vuotinen historia tarjoaa monipuolisesti tutkimusmahdollisuuksia. Helsingin Kuuromykkäin yhdistys perustettiin vuonna 1895. Monet kuurot muuttivat maaseudulta Helsinkiin saadakseen työtä. He asuivat pääosin kuulevien henkilöiden vuokralaisina, vailla kielellistä kommunikaatiota. Walter Stadius oli yksi aktiivisimmista kuuroista. Hänen äitinsä kutsui usein myös muita kuuroja heidän kotiinsa. Pian huomattiin, että kuuroille tarvittiin omat tilat kuurojen tilanteen parantamiseksi. 17.2.1895 tehtiin viidenkymmenen kuuron yhteistuumin päätös kuurojen yhdistyksen perustamisesta. Yhdistys sai nimekseen Helsingin Kuuromykkäin yhdistys. (Wallvik 2001, 230.) ”Yhdistyksen toiminnan ensimmäiset vuodet olivat suuntaa antavia, mutta raskaita. Oli taloudellisia vaikeuksia ja sopivan kokoontumispaikan puute. Kaikki olivat kuitenkin toiminnassa mukana antaumuksella. Helsingin Kuuromykkien parissa työskentelevät totesivat erityisen ilokseen keskuudessaan vallitsevan yhteenkuuluvaisuuden tunteen.” (Helsingin Kuurojen Yhdistys, 2009.)

Hirsjärven ym. (2008, 70) mukaan tutkimuksen tulisi lähteä liikkeelle jostakin ilmiöstä tai tehdystä havainnosta, joka herättää kiinnostusta tutkijassa. Ohjaaja voi suositella aihetta, mutta toivottavaa olisi, että aihe innostaa itse tutkimuksen tekijää etsimään kysymyksiin vastauksia. Opinnäytetyössämme halusimme tehdä jotakin konkreettista, kuurojen yhteisöä tukevaa työtä. Helsingin Kuurojen Yhdistyksen historiikki- projektia ehdotettiin oikeaan aikaan ja kyseinen aihe tuntui kiinnostavalta.

Eeva Salmi käyttää lisensiaatintutkimuksessaan Suomalaisen kuurojenkoulujärjestelmän synty ja oralismi (2009) termiä viitottu perinne, jolla hän tarkoittaa tiedon ja tarinoiden siirtymistä sukupolvelta toiselle viittoen. Opinnäytetyömme avulla onnistuimme keräämään Helsingin Kuurojen Yhdistykselle tietoa, joka olisi vuosien vierieissä menettänyt kertojansa. Viitottuna perinteenä levinnyt tieto on nyt onnistuttu kirjaamaan yksiin kansiin.

2.2 Tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Olemme sitoutuneet tuottamaan materiaalia opinnäytetyön muodossa Helsingin Kuurojen Yhdistykselle heidän historiategostansa varten. Vuoteen 2020 mennessä ilmestyvä Helsingin Kuurojen Yhdistyksen historiikki pitää sisällään myös muista opinnäytetöistä saatua materiaalia. Ensimmäinen opinnäytetyö historiikkia varten valmistui keväällä 2009 Humanistisesta ammattikorkeakoulusta (Anttila & Haka, 2009). Vuonna 2010 työmme lisäksi valmistuu toinen opinnäytetyö historiikkia varten, joka käsittelee kuurojen naisten asemaa 1960- 70-luvuilla (Lindberg & Malmberg 2010). Opinnäytetyössämme kartoitetaan kuurojen palvelunkäyttäjien henkilökohtaisia kokemuksia tulkkauspalvelun synnystä ja sen kehityksen tuomista muutoksista haastateltavien arkielämässä ennen virallisia tulkkeja. Työssämme tarkastellaan myös kuinka tekniikan kehitys on vaikuttanut tulkkauspalveluun ja sen käyttöön, sekä tulkin roolin muuttumista.

Henkilökohtainen tavoitteemme oli kehittää viittomakielentaitojamme opinnäytetyöprosessin aikana. Halusimme myös syventää tietämystämme kuurojen historiasta ja tulkkauspalvelun kehityksestä. Tavoitteenamme oli myös kehittää vieraskielisen haastattelun ja kommunikoinnin taitojamme. Aikaisempaa haastattelukokemusta meillä ei ollut, joten opinnäytetyön haastatteluissa opimme käytännön kautta kyseisen osa-alueen taitoja. Suurena apuna toimi Tutkimushaastattelu– kirja (Hirsjärvi & Hurme 2004), josta saimme ruohonjuuritason tietoa haastattelun suunnittelusta alkaen materiaalin raportointiin asti.

Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää, millaisia kokemuksia ja ajatuksia Helsingin alueen kuuroilla on tulkkauspalvelun ammattimaistumisesta. Päättökysymysongelmamme on ”Millaisia kokemuksia Helsingin alueen kuuroilla on tulkkauspalvelun kehityksestä?” Viitatessamme Helsingin alueen kuuroihin, tarkoitamme tulkkauspalvelun käyttäjiä, jotka ovat olleet Helsingin Kuurojen Yhdistyksen jäseninä jo ennen tulkkauspalvelun lainmuutosta.

Alatutkimuskysymykset ovat:

1. Kuinka tulkkaus toteutettiin ennen tulkkauspalvelun ammattimaistumista?
2. Miten tulkin rooli on muuttunut tulkkauspalvelun kehityksen myötä?
3. Miten tulkkivälitys ja tulkin tilaaminen ovat muuttuneet?

Tutkimuskysymystemme perusteella olemme tehneet haastattelukysymykset (Liite 1). Koska työmme tilaajataho on Helsingin Kuurojen Yhdistys, haastateltavat olivat pääkaupunkiseudulta ja haastattelukysymyksemme koskivat Helsingin alueella tapahtuneita tulkkauspalveluun liittyviä muutoksia.

3 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Seuraavassa luvussa kuvaamme opinnäytetyöprosessiamme ja tutkimuksemme toteutusta. Kerromme tutkimuksessamme käytetystä aineistonkeruumenetelmästä ja perustelemme miksi olemme käyttäneet kyseistä menetelmää. Kerromme myös, miten purimme ja analysoimme haastatteluista saadun aineiston.

3.1 Työn kulku

Opinnäytetyöprosessin aluksi tutustuimme aiheeseen ja siihen liittyvään kirjallisuuteen sekä tutkimustietoon. Kartoitimme tietoperustaa ja teimme sen perusteella aiheenrajauksen. Työmme aiheen rajaus oli vaikeaa, koska tulkkauspalvelu on laaja käsite. Tutkimuksen näkökulma oli alusta asti selvä: Helsingin Kuurojen Yhdistyksen jäsenet ja heidän kokemuksensa.

Haastattelimme yhteensä viittä henkilöä. He olivat tilaajan eli Helsingin Kuurojen Yhdistyksen valitsemia. Haastatteluista neljä taltioitiin videolle ja yksi sanelukoneelle. Haastatteluun osallistuneista henkilöistä neljä (A, B, C ja D) ovat kuuroja ja yksi henkilö (E) on kuuleva tulkki. Haastateltavien taustat ovat erilaisia. Tämän ansiosta saimme opinnäytetyöhömmme tietoa monesta eri näkökulmasta. Pyysimme haastateltavilta kirjalliset luvat (Liite 2) haastattelumateriaalin kuvaamiseen, tallentamiseen ja käyttämiseen. Haastateltavien yksityisyyttä ja anonymiteettiä halusimme korostaa sillä, että emme työssämme mainitse henkilöiden nimiä vaan viittamme heihin yksittäisin kirjaimin A, B, C, D, ja E. Emme kokeneet oleelliseksi mainita haastateltavan sukupuolta tai ikää, koska se ei ole opinnäytetyömme kannalta olennaista tietoa.

Ennen varsinaisia haastatteluja suoritimme yhden esihaastattelun. Haastateltavamme oli kuuleva tulkki. Esihaastattelun tarkoituksena on testata haastattelurunkoa, aihepiirien järjestystä ja kysymysten muotoilua, joita voidaan koehaastatteluiden jälkeen muuttaa. Esihaastatteluiden avulla voidaan karsia epäoleelliset asiat. (Hirsjärvi & Hurme 2004, 72). Esihaastattelun kautta muokkasimme haastattelurunkoa niin, että työmme kannalta epäoleellisten asioiden määrä pystyttiin minimoimaan. Käytämme opinnäytetyössämme esihaastattelusta saatua materiaalia, koska saimme siitä oleellista tietoa työhömmme.

Haastattelutilanteissa jaoimme työt siten, että toinen toimi kuvaajana ja toinen haastattelijana. Jokaisessa haastattelussa oli mukana viittomakielinen tukihenkilö, Pia Taalas, Helsingin Kuurojen Yhdistyksestä. Tukihenkilön tehtävänä oli puuttua haastattelun kulkuun, jos haastateltava ja haastattelija eivät ymmärtäneet toisiaan sekä antaa palautetta haastatteluiden sujumisesta.

3.2 Tutkimusmenetelmät

Koska tutkimuksemme tarkoitus oli selvittää Helsingin Kuurojen Yhdistyksen jäsenten kokemuksia tulkin työn ammattimaistumisesta, koimme haastattelun parhaaksi tutkimusmenetelmäksi. Valitsimme haastattelun siksi, että haastattelutilanteessa on mahdollista säädellä tilanteen kulkua, esittää täsmentäviä kysymyksiä sekä tulkita vastauksia paremmin kuin esimerkiksi kyselylomake-metodilla. Haastattelutilanteessa haastateltavalle annetaan mahdollisuus tuoda esille itseään koskevia asioita mahdollisimman vapaasti, sillä hän luo merkitystä tutkimukseen. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2008, 200).

Aineiston kerääminen suoritettiin teemahaastatteluilla, koska se ei ota kantaa haastattelukertojen määrään tai haastattelumateriaalin tietojen syvällisyyteen. Teemahaastattelu etenee tiettyjen keskeisten teemojen varassa. Teemahaastattelu on lähempänä strukturoimatonta kuin strukturoitua tyyliä. Teemahaastattelu luokitellaan puolistrukturoiduksi haastatteluksi, koska aihepiirit ovat kaikille haastateltaville samoja. Haastattelut eivät kuitenkaan ole yhtä vapaita kuin täysin strukturoimattomat haastattelut (Hirsjärvi & Hurme 2004, 48.). Menetelmä sopii tutkimukseemme, koska sillä voidaan kartoittaa tutkimattomia tai vähän tutkittuja alueita (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2008, 200- 201). Tulkkauksen syntyä ja sen vaikutuksia kuurojen jokapäiväiseen elämään ei ole juurikaan tutkittu, joten haastatteluista saadun materiaalin dokumentointi on tärkeää.

Toteutimme neljä haastattelua suomalaisella viittomakielellä. Kielellisten haasteiden lisäksi kohtasimme ongelmia haastattelijan roolissa toimimisessa. Haastattelu on tilanne, jossa omia tuttuja ilmaisutapoja on vältettävä molemmin puolisen ymmärryksen takia (Hirsjärvi & Hurme 2004, 53.). Haastattelussa ollaan suorassa kielellisessä vuorovaikutustilanteessa tutkittavan kanssa, joka tekee tiedonkeruumenetelmästä ainutlaatuisen, josta on sekä etuja että haittoja (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2008, 199.)

Haastatteluissa käytimme teemahaastattelurunkoa ja haastattelukysymyksiä (Liite 1), jotka olemme laatineet tutkimusongelmiemme pohjalta. Haastatteluista saadun aineiston pohjalta tutkimme, millaisia kokemuksia kuuroilla on tulkkauspalvelun kehityksestä.

3.3 Haastatteluaineiston purku ja analyysi

Laadullinen tallennettu aineisto kirjoitetaan yleensä puhtaaksi sanasanaisesti, eli litteroidaan. On tavallisempaa, että aineisto litteroidaan ensin sen sijaan, että päätelmät tehtäisiin suoraan nauhoista. (Hirsjärvi ym. 2008, 217.) Keräämämme viittomakielinen aineisto purettiin litteroimalla, koska haastatteluiden käyttäminen varsinaisessa opinnäytetyössä olisi muuten ollut hankalaa. Sanelukoneelle taltioidusta suomenkielisestä haastattelusta kirjoitimme tiivistelmän.

Hirsjärven ym. (2008, 219-220) mukaan laadullista aineistoa on mahdollista käsitellä monen eri analyysimenetelmän avulla, kuten esimerkiksi teemoittelun, sisällönerittelyn tai keskusteluanalyysin kautta. Laadullisessa tutkimuksessa saatu aineisto voi olla runsasta. Yleensä tutkija ei pysty hyödyntämään kaikkea keräämäänsä, joten kaikkea materiaalia ei ole välttämättä tarpeen analysoida. Tutkijan on tärkeää huomata, että analyysitavat usein kietoutuvat toisiinsa käytännössä, jonka vuoksi harvoin pystyy soveltamaan vain yhtä analyysitapaa. Tekstimas-
sasta on pyrittävä sekä löytämään että erottelemaan tutkimusongelman kannalta olennaiset ja keskeiset aiheet. Tematisoinnin avulla aineistosta voi nostaa esiin tutkimusongelmaa valaisevia teemoja. Tekstiaineistosta voidaan saada teemoittelun avulla esille kokoelma erilaisia vastauksia tai tuloksia esitettyihin kysymyksiin. Aineistoa ryhmitellessä tyypeiksi, siitä etsitään samankaltaisuuksia. (Eskola & Suoranta 2001, 161-181.)

Litteroinnin jälkeen analysoimme haastatteluista saadun materiaalin. Aineistoomme sopi monta eri analyysitapaa. Käytimme aineiston analysoimisessa teemoittelua sekä tyypittelyä. Materiaalista oli selvästi havaittavissa teemat haastatteluiden sisältöjen pohjalta. Jaoin aineiston haastatteluista esiin nousseiden teemojen perusteella. Haastateltavien vastauksista tyypitellessä, nostimme esiin yhtäläisyyksiä, esimerkiksi tulkkauspalvelun kehittymisen, tulkkaajan roolin muuttumisen ja tekniikan kehityksen. Teemoittelun ja tyypittelyn pohjalta luokittelemme työtämme. Luvussa 4 ja 5 käsittelemme edellämainittuja teemoja ja luvussa 6 käsittelemme tulkin roolia nykypäivänä.

4 KOHTI AMMATTIMAISTUMISTA

4.1. Apurit ilman ammattitaitoa

Tulkin rooli on aikojen saatossa vaihdellut auttajasta koneenomaisesti toimivaan tulkkiin. Ennen tulkkiä pidettiin vain kommunikoinnin mahdollistajana, mutta nykyään tulkilla on selkeä rooli kulttuurin ja kahden kielen välittäjänä. (Hynynen, Pyörre & Roslöf 2003, 69.)

Ennen viittomakielentulkin ammatin syntyä tulkkeina toimivat kuurojen kuulevat sukulaiset ja ystävät, sekä muut lähipiiriin kuuluvat henkilöt. Tulkkeina toimivat myös usein kuurojen vanhempien kuulevat alaikäiset lapset, jotka osasivat viittoa. Tulkkaustilanteet eivät noudattaneet tällöin vielä erityisiä sääntöjä tai normeja. Tulkkaustilanteessa saatettiin useasti jopa hoitaa kuuron asiaa tämän puolesta. (Rissanen & Mikkonen 2007, 5). Viittomakielen tulkkina toimiminen lankesi usein itsestään selvänä tehtävänä viittomakieltä taitavalle kuulevalle henkilölle.

Ennen vuotta 1979 sai ottaa tulkiksi kenet vain. Pyysin joskus huonokuuloisia koulukavereitani toimimaan tulkkina. En pyytänyt ketä tahansa tulkikseni, ainoastaan kaveriani tai vanhempiani. Äitini tulkki minulle lähinnä puhelinkeskusteluja.

Haastateltava B

Pian tulkin tehtävä laajeni omille vanhemmille tulkkauksesta koskemaan myös yhteisön kuuroja. Tulkki oli tällöin kuuroille tuttu, luotettu ja turvallinen. (Kuurojen Liitto ry 1985, 69.) Harvalla tulkin tehtäviä tehneellä henkilöllä oli koulusta rooliaan varten. Tulkkauksia tehneet henkilöt eivät usein kokeneet olevansa salassapitovelvollisia ja velvoitettuja puolueettomuuteen. Tulkkeina toimineet eivät tiedostaneet, että kuurolla henkilöllä oli oikeus tietää ja päättää omien asioidensa kulusta. Tällöin kuuleva tulkkina toiminut henkilö saattoi tehdä päätöksiä kuuron puolesta. Aikoinaan vallitsi ajatus, että kuuro ei kykene itse hoitamaan omia asioitaan ilman kuulevan henkilön väliintuloa. Tämän ajattelutavan vuoksi tulkin piti avustaa kuuroa yhteiskunnallisten- ja henkilökohtaisten asioiden hoitamisessa. (Frishberg 1990, 10-11.)

Ennen tulkkauksipalvelulakia ystävien ja sukulaisten käyttäminen tulkkina oli kuuroille osa jokapäiväistä elämää. Monet haastateltavistamme kertoivat, että he olivat pyytäneet sukulaisi-

aan tai ystäviään tulkkaamaan aina tarvittaessa. Koska tulkkeja ei ollut saatavissa, täytyi tyytyä lähipiiriin kuuluvan henkilön viittomis- ja tulkkaustaitoihin.

Olen käyttänyt perheenjäseniäni tulkkeina. Yleensä käytin siskoani tai työtoveriani tulkkina puhelinkeskustelutilanteissa, koska tekstipuhelinta ei ollut vielä käytössä.

Haastateltava A

Ennen tulkki saatettiin tilata vain asioiden ”kuuntelua” varten, ei vastavuoroiseen kommunikointiin. Kuuroille viitottiin tiivistelmä juuri käydystä keskustelusta. Kuuro jäi helposti ulkopuoliseksi, eikä päässyt osaksi keskustelua. Tulkkaustilanteet eivät välttämättä sujuneet niin, miten kuuro olisi itse halunnut. Haastateltavamme kertoo omasta kokemuksestaan:

Käytin tulkkina kuulevia ystäviäni, jotka osasivat viittoa. Ennen vanhaan kuuroa autettiin erittäin paljon, vaikka olisikin itse halunnut päättää asioistaan. Silloin myös joutui odottamaan, että muut olivat puhuneet, jonka jälkeen kuurolle vasta tulkattiin.

Haastateltava D

Sukulaiset tai ystävän pyytäminen tulkkausavuksi koettiin myös vaivalloisena.

Silloin piti aina pyytää joku tulkkausavuksi ja se vaivasi. Oli oma asia, jonka halusi hoitaa, mutta kuitenkin tarvitsi jonkun avuksi.

Haastateltava A

Koska tulkin työ oli aluksi vapaaehtoistyötä, ei tulkkauksen tasosta ja korvauskysymyksistä paljon keskusteltu. Kuuron ja tulkin suhde oli usein ystävyys- tai sukulaissuhde, jolloin myös osapuolten oikeuksista ja velvollisuuksista puhuminen olisi tuntunut loukkaavalta. (Kuurojen Liitto ry 1985, 69.) Ennen ammatillisen koulutuksen alkua tulkki toimi auttajana. Vähitellen tulkin rooli alkoi muuttua.

4.2 Diakonissan avustuksella

Helsingin Kuurojen yhdistyksellä työskenteli myös kuulevia henkilöitä, jotka toimivat tulkkeina tarpeen vaatiessa. Tulkkien puuttuessa kuurot eivät päässeet tasa-arvoisesti osallisiksi julkisista palveluista. Helsingin evankelisluterilainen seurakuntayhtymä palkkasi Suomen ensimmäisen kuurojen diakonissan, Eeva Paunun, helpottamaan kuurojen osallistumismahdollisuuksia yhteiskunnan palveluihin. Suomen suurimpien kaupunkien seurakunnat alkoivat perustaa kuurojen diakonissan virkoja otettuaan esimerkiksi Helsingin tilanteesta. Seurakun-

nan diakonissat ja papit olivat pitkään ainoat yhteiskunnan palveluiden välittäjät kuuroille. (Kuurojen Liitto Ry 1985, 60-61.)

Usean haastateltavistamme mainitsevat Elma Ignatiuksen ja Rea Stadiuksen. He olivat kuurojen vanhempien kuulevia lapsia, jotka osasivat viittoja. Heidän muistetaan olleen vapaaehtoisina tulkkauksessa Helsingin Kuurojen Yhdistyksellä jo ennen virallista tulkkauksipalvelua. Yksi haastateltava mainitsee Eeva Paunun, joka teki pitkään työtä diakonissana. Eeva Paunu (os. Malmila) oli koko Pohjolan ensimmäinen kuurojentyöhön valittu diakonissa. (Paunu & Wallvik 1991, 117.)

Ennen vammaispalvelulakia diakonissaa käytettiin tulkkina. Esimerkiksi Kuopiossa oli Eeva Paunu. Siellä vain yksi diakonissa hoiti kaiken! Hän tulkkasi lääkärikäynnit ja muut. Hänen jälkeensä Rea Stadius auttoi kuuroja, viittoja ja tulkkasi.

Haastateltava A

Kuurojen diakonissat hoitivat samoja tehtäviä kuin kuulevien diakonissat, mutta kaiken piti tapahtua viittomakielellä sekä normaalien tehtävien lisäksi oli oltava valmis tulkkamaan ajasta ja paikasta riippumatta. Useiden vuosien ajan diakonissan vastaanotto oli Helsingin Kuurojen Yhdistyksen tiloissa, näyttämöllä, joka oli eristetty diakonissan käyttöön esiripulla. Luottamuksellisia asioita käsiteltäessä siirryttiin vessan oven taakse, jotta yksityisyys ja hienotunteisuus säilyivät. Diakonissojen toimenkuvaan kuului vanhusten luona käynti, tulkkauksella lääkärin vastaanotoilla, lastenhoidon ohjaus perheissä, jonotuksen klinikoille pyrkiessä sekä monet muut vaihtelevat tehtävät. (Paunu & Wallvik 1991, 118.)

Diakonissa ei kuitenkaan ollut aina paikalla yhdistyksen tiloissa juuri silloin kun tarvetta olisi ollut. Tällöin saattoi joutua odottamaan diakonissaa tai etsimään häntä jopa hänen kodistaan asti.

Diakonissan kotona oli pakko käydä, mikäli halusi tulkin. Joskus diakonissa oli jossain muualla käymässä, kun kuuro oli mennyt hänen luokseen. Silloin oli vain odotettava diakonissan paluuta ja selvitettävä asia vasta sitten.

Haastateltava A

Kuuroilla oli tarvetta tulkeille, joten diakonissojen rooli oli merkittävä:

Suomessa tarvittiin tulkkeja. Niitä ei ollut aikaisemmin, joten diakonissat avustivat ja tulkkasivat.

Haastateltava C

Useissa haastatteluissamme korostui se, että diakonissojen tulo tulkeiksi sukulaisten ja perheenjäsenten tilalle toi muutosta kuurojen itsemääräämisoikeudelle. He saattoivat hoitaa omia asioitaan itsenäisesti ja päättää omista asioistaan.

Rea Stadius oli urhoollinen ja järjesti kuuroille eri kursseja. Hän ei sanonut mitenkään joku asia pitäisi tehdä vaan avusti, jos piti esimerkiksi soittaa jonnekin. Hän ei koskaan ottanut päätäntävaltaa pois kuuroilta itseltään.

Haastateltava E

Diakonissan vastaanotto mahdollisti sen, että kuurot alkoivat käyttää kyseistä palvelua, eivätkä turvautuneet enää ainoastaan omiin sukulaisiin tai ystäviin tulkkausta tarvitessaan.

4.3 Tulkkien ammattirooli kehittyi

Vuonna 1979 invalidihuoltolain uudistuksessa (581/79) tulkkauspalvelu lisättiin lakiin. Laki takasi nyt tulkkauspalvelun vaikeasti kuulovammaisille ihmisille. (Salmi & Laakso, 2005, 280.) Lain hyväksymisen jälkeen kuuroilla oli oikeus käyttää omaa kieltään, eli viittomakieltä, yhteiskunnan palveluissa. (Kuurojen Liitto 1985, 77.) Tulkkauspalvelun tultua lainvoimaiseksi, sitä on ollut mahdollista saada yhteiskunnan rahoittamana toimintana. (Hynynen ym. 2003, 11.)

Tulkinkäyttö oli pitkään tilassa, jossa kuurot uskoivat jäävänsä kiitollisuuden velkaan tulkille, joka oli heidän ymmärtääkseen tullut vain ystävällisyyttään auttamaan heidän asioiden hoidossa. Tilannetta yritettiin korjata tulkinkäytön kursseilla, jotka järjestettiin ensimmäisen kerran vuonna 1988. Kursseilla opeteltiin yhteistyötä tulkin kanssa. (Salmi & Laakso, 2005, 282.) Tulkkaukseen liittyvät uudet tarkat säännöt vaikeuttivat uuden asioiden ymmärtämistä ja oppimista. Se oli vaikeaa sekä tulkeille että kuuroille. Yksi haastateltavamme kertoi, kuinka kuurojen oli aluksi vaikea ymmärtää tulkin saavan työstään palkkaa kunnalta. Tulkkauspalvelun tullessa voimaan kuurot olivat edelleen kiitollisia tulkeille, koska tulkin uusi rooli oli heille epäselvä. Kuurot olivat tottuneet siihen, että yhdistyksillä sekä heidän yksityiselämässään tulkkauksia hoitava kuuleva osapuoli hoiti myös muita asioita tulkkauksen yhteydessä.

Tulkkauksen historiaa tarkasteltaessa on huomattavissa, että tulkeille on aina ilmaantunut uusia haasteita, kun olot ja tulkkauksilanteet ovat kehittyneet (Saresvuo & Ojanen 1988, 38). Tulkkien määrän kasvaessa, alkoi tulla myös uudenlaisia ”yllättäviä” tilauksia tulkille, joita ei

ennen ollut, kuten esimerkiksi sukujuhlia. Kuurot alkoivat käyttää tulkkia enemmän ja monipuolisemmin. Koska kuurot käyttivät tulkkia enemmän ja näkyvämmiin, tulkki joutui usein selvittämään muille tilaisuudessa olijoille, ettei hän ole kuuron sukulainen tai aviopuoliso, vaan on tulkki. Miestulkkia luultiin lähes poikkeuksetta kuuron aviomieheksi. Erilaisissa tilanteissa sattui paljon väärinkäsityksiä, kuten esimerkiksi tulkkia luultiin myös kuuron henkilön avustajaksi. Tulkin rooli ei ollut selkeä asia. Tulkeille saatettiin esimerkiksi soittaa henkilökohtaisesti tai heitä saatettiin pyytää kotiovelta tulkkamaan. Tuolloin tulkilla ei ollut mahdollisuutta saada tulkkauksiin liittyvää etukäteismateriaalia. (Jalkanen 2010.)

Useat haastateltavamme muistavat elävästi tulkkien käyttöön liittyvät opastukset. Kuurot saivat neuvoja tulkkien tilaamisesta ja käytöstä. Tulkkeihin ja tulkkaukseen liittyvää opastusta annettiin Helsingin Kuurojen Yhdistyksellä, Kuurojen Lehdessä, sekä Kädet Kertovat TV-ohjelmassa.

Tulkin käyttöä opastettiin Helsingin Kuurojen Yhdistyksellä, sekä tämän lisäksi tuli TV-ohjelma Kädet Kertovat. Kyseisessä ohjelmassa itse tulkki kertoi tietopakettien kuinka tulkkia käytetään. Ohjelmassa mainittiin myös tulkkien eettisistä säännöistä ja tulkkeja sitovasta vaitiolovelvollisuudesta.

Haastateltava B

Tulkkauspalvelun käynnistyttyä ilmeni paljon käytännön ongelmia tulkin roolin ja tehtävän suhteen. Asiat eivät välttämättä olleet selviä kuuroille, eikä tulkeille itselleenkaan. Ensimmäisiltä tulkkikursseilta jäi paljon avoimia kysymyksiä tulkin menettelytavoista ja niihin kaivattiin selkeitä ohjeita. Tämän vuoksi tulkkitoimikunta asetti vuonna 1980 työryhmän valmistelemaan eettisiä ohjeita viittomakielen tulkeille. (Kuurojen Liitto ry 1985, 79.)

Eettiset säännöt asetavat tulkeille tietyt yhteiset tavat, joiden avulla taataan asiakkaille se, että heitä kohtaan noudatetaan ehdotonta salassapitovelvollisuutta. Ammattieettiset säännöt ovat tulkkitoiminnan yhteistyöryhmän 3.10.1996 hyväksymät, jonka jälkeen sääntöjä on päivitetty vuonna 1999. (Suomen viittomakielen tulkit Ry, 2009.) Tarkistuttamalla muun muassa ammattieettisiä sääntöjä on tulkin työkuva selvennetty. (Vatanen 1996, 19.) Ammattietiikkansa mukaisesti tulkki on vastuussa siitä, että kaikki tulkkauksissa sanottu tulee tulkatuksi, ei tietoisesti jätä mitään tulkkaukseen, eikä itse lisäile tulkkaukseensa mitään. (Oikeusministeriö 2010.) Kaikki haastateltavamme kertoivat olevansa tietoisia tulkkien eettisistä säännöistä. Tärkeimpänä he pitivät vaitiolovelvollisuutta.

Kuurojen lehti on kirjoittanu eettisistä säännöistä ja tulkin roolista sekä kuurojen videotiedotteissa on myös tiedotettu. Osa kuuroista ymmärtää säännöt, mutta osalla menee ”yli hilseen”.

Haastateltava C

Vaikka tulkeilla on eettiset säännöt, eivät kaikki tulkinkäyttäjät välttämättä tiedosta säännösten olemassa oloa.

4.4 Tulkikoulutuksen alkuvaihe

Kuurojen Liitto oli aloittanut tulkikoulutuksen asioimistulkeille, joilla oli ennalta viittomakielen taitoa ja kokemusta tulkina toimimisesta. Vähitellen kurssien luonne muuttui ja mukaan tuli yhä enemmän opiskelijoita jotka olivat opiskelleet viittomakieltä vieraana kielenä. Heillä ei ollut yhtä kiinteää linkkiä kuurojen maailmaan kuin aikaisemmin epävirallisina tulkeina toimineilla. (Kuurojen Liitto 1985, 83.)

Viittomakielentulkkien koulutuksen alkuvaiheen kehitys on ollut hidasta. Ensimmäiset kurssit jo tulkkeina toimineille henkilöille järjestettiin 1960-luvulla. Ensimmäinen viittomakielentulkkurssi järjestettiin vuonna 1962 Laajasalon Kristillisellä opistolla viikonloppukurssina, jonne osallistui 35 henkilöä. Kurssin osallistujista suurin osa oli seurakunnissa kuurojen parissa työskenteleviä kuulevia tai kuurojen opettajia, mutta mukana oli myös itseoppineita tulkkeja. Kyseisellä kurssilla keskityttiin lainsäädäntöön, oikeuskäytäntöön, myös kuurojen sosiaalisen aseman kehittämiseen. Myös viittomakielen käyttö oikeustoimissa oli osana kurssin sisältöä, koska kuuron henkilön oikeusturva oli suuri huolenaihe. (Hynynen, Pyörre & Roslöf 2003, 21.)

Yksi haastateltavamme muistaa selvästi tulkikoulutuksen alkutaipaleen ja koulutukseen liittyneet harjoitukset:

Jokaisella koulutukseen hakijalla piti olla viittomakielentaito ennalta, sitä ei opetettu erikseen. Koulutukseen päästäkseen piti ensin selvittää tentistä, jossa näytettiin videolta kolme kertomusta, jonka jälkeen esitettiin kertomukseen liittyviä kysymyksiä. Tämän selvitettyään pääsi mukaan tulkkurssille. Tulkikoulutuksessa käsiteltiin tulkin eettisiä sääntöjä sekä tehtiin erittäin paljon tulkkausharjoituksia. Harjoitukset olivat hyvin käytännönläheisiä, joissa opiskelijat esittivät eri rooleja erilaisissa keksityissä tilanteissa. Varsinkin vaikeita ja haastavia tulkkaustilanteita harjoiteltiin paljon, kuten esimerkiksi oikeustulkkausta.

Haastateltava E

Lupaavasti alkanut tulkkikoulutus hautautui vuonna 1962 järjestetyn kurssin jälkeen yli 15 vuodeksi eikä kehitystä tapahtunut. Syitä tapahtuneeseen oli monia: Kuurojen Liitossa muut työt vaativat yhä enemmän voimavaroja sanakirjatyön ja viittomakielen kurssien järjestämisen takia. Tulkkipalvelu pyöri vielä pitkään itseoppineiden tulkkien varassa. (Kuurojen Liitto ry 1985, 70.)

Koulutuksen muutokset vaikuttivat siihen, että tulkkeina toimineilla saattoivat olla suuret erot viittomakielentaidoissa. Osa koulutukseen hakeutuneista oli kuurojen vanhempien kuulevia lapsia, jotka olivat toimineet apureina tulkkausta vaativissa tilanteissa. Toinen osa oli henkilöitä, joilla ei ollut aikaisempaa linkkiä kuurojen yhteisöön tai viittomakieleen. Yksi haastateltavamme muistaa tulkkinä toimineilla henkilöillä olleen suuria eroja viittomistaidoissa.

Muistelen, että 1980- luvulla [viittomakielentulkkien] koulutus oli vähäistä. Opiskelleet henkilöt voisi jakaa kahteen osioon: ryhmä, jonka henkilöt alkoivat vasta opiskella viittomakieltä ja CODA- ryhmä eli kuurojen vanhempien kuulevat lapset, jotka osasivat viittoa hyvin. He olivat kaksi aivan eri porukkaa.

Haastateltava B

Vuonna 1978 Jyväskylässä järjestettiin tulkkikoulutus viikonloppukurssina Raha-automaattivaroin. Kurssille osallistui 30 henkilöä eripuolilta maata. Kaikilla osallistujilla oli aikaisempaa kokemusta tulkkinä toimimisesta. Kuitenkaan tulkkipalvelun virallisesta toteutumisesta ei ollut tässä vaiheessa vielä varmaa tietoa. (Kuurojen Liitto Ry 1985, 77.) Vuonna 1983 Turun kristillisessä opistossa alkoi yksivuotinen ammatillissivistävä viittomakielentulkkien koulutus, sekä Kuopiossa alkoi koulutus, joka koulutti viittomakielen opettajia. Vuonna 1986 Turun koulutus muutettiin kaksivuotiseksi. Samana vuonna myös Kuopion koulutus muuttui Turun tapaan pidemmäksi ja samalla tulkkikoulutukseksi. 1980-luvulla tulkkipalvelutoiminta oli vielä alkeellista. Myös Kuurojen Liitto koulutti tulkkeja asioimistulkkikursseilla vuosina 1978-1985, tuolloin koulutus oli kurssimuotoista ja se oli suunnattu lähinnä jo alalla muissa ammateissa toimiville henkilöille. (Hynynen, Pyörre & Roslöf 2003, 21.)

4.5 Tulkkipalvelusta osa kuurojen arkea

Koska vuonna 1979 invalidihuoltolain uudistuksessa lakiin oli määritelty tulkkauspalvelun kuuluminen kuulovammaisille, palvelua täytyi kehittää vastaamaan lisääntyneeseen tulkkausk-

sen tarpeeseen. Vaikka tulkkauspalvelu oli vammaispalvelulaissa (laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 380/87) määritelty etu kuulovammaisille, ei sen toteutuminen ollut vielä itsestäänselvyys, koska ammattitulkkeja oli vielä kovin vähän. Tulkkien pienen määrän vuoksi tulkkitalauksen toteutuminen ei aina onnistunut. (Salmi & Laakso 2005, 281.)

Myös eräs haastateltavamme muistaa sen, että tulkkia ei aina välttämättä saanut tilauksesta huolimatta.

Silloin alussa oli vain vähän tulkkeja eikä aina saanut tulkkia vaikka sen tilasi. Tilanteet vaihtelivat.

Haastateltava C

Haastatteluista nousi esille se, että tulkkauspalvelun ammattimaistuminen lain avulla avasi kuuroille monia mahdollisuuksia. Jokapäiväiseen elämään liittyvien pakollisten asioiden hoitaminen helpottui tulkkauspalvelun myötä.

Kuurot oppivat suhteellisen nopeasti käyttämään tulkkia. Tulkkien määrä ei koskaan ehtinyt täyttämään lisääntyntä tarvetta, vaan aina oli liian vähän tulkkeja. Vielä tänä päivänäkin ei kaikille keikoille saada tulkkia. Kun kuurot tulivat tietoisiksi oikeudestaan käyttää tulkkia, he alkoivat käydä kursseilla, työväenopistolla, lääkärissä. He hoitivat normaaleita arkielämän asioita vihdoin ammattitulkin avulla.

Haastateltava E

Sosiaali- ja terveysministeriön mukaan tulkkipalvelun ensimmäiset 10 vuotta olivat kokeilukautta, jolloin tulkkipalvelulle luotiin lainsäädäntö, tulkkikoulutus järjestettiin ja alkuvaiheen palveluorganisaatio saatiin aikaan. (Salmi & Laakso 2005, 283.) Vammaispalvelulain (nro380/1987) tullessa voimaan 1994, kunnille tuli erityinen velvollisuus järjestää tulkkipalvelua vaikeasti vammaiselle henkilölle. Tulkkipalveluja järjestettäessä vammaispalvelulain mukaan vaikeasti vammaisen henkilö on kuulovammaisen, kuulo- ja näkövammaisen tai puhevammaisen henkilö. Lain mukaan vaikeasti kuulovammaisella henkilöllä on kalenterivuoden aikana tulkkauksia vähintään 180. Laissa on myös suoraan määritelty mitä toimintaa tulkkauspalveluihin kuuluu. ”Tulkkipalveluihin kuuluu työssä käymisen, opiskelun, asioimisen, yhteiskunnallisen osallistumisen, virkistyksen tai muun sellaisen syyn vuoksi suoritettava viittomakielellä tai muilla kommunikaatiota selventävillä menetelmillä tapahtuva tulkkauk.” (380/1987). Lama kuitenkin uhkasi kuntien velvollisuuden toteutumista tulkkauspalvelun järjestämisessä. Määrärahoja säästettiin ja siihen vedoten tulkkauspalvelua jätettiin myöntämättä. (Salmi & Laakso 2005, 283.) Tulkkauspalvelun toteutuminen on tärkeää sitä käyttävälle

henkilölle, jotta hän on yhdenvertainen ja tasa-arvoinen suhteessa valtaväestöön. (Rautavaara & Kokko 2006, 47.)

5 TULKKIVÄLITYS KÄYNNISTYY

5.1 Kuurojen Yhdistys tulkkitoimintaa kehittämässä

Vuonna 1983 Kuurojen Liitto Ry:n sosiaalihoaja Aira-Liisa Roiha ja Vantaan Kuurot ry tekivät kaupungin hallitukselle esityksen, jossa selvitettiin tulkkauspalvelun tarvetta, esitettiin sen perustamista ja suunniteltiin Vantaan osuutta keskuksen toimintaan. Sosiaalihoajan keräämien tietojen mukaan vaikeasti kuulovammaisia henkilöitä asui pääkaupunkiseudulla hie-
man alle 500, mutta tulkkeja oli vain 55. Myös osa tulkeista toimi vain osa-aikaisesti. Tulkka-
uksen järjestelyyn kului tulkeilta paljon aikaa, eikä palvelu tavoittanut kaikkia sitä tarvitsevia. Vä-
lityskeskuksen sijainniksi ehdotettiin Helsingin Kuurojen Yhdistyksen tiloja Helsingissä
(Kuurojen lehti 2/1984).

Vuonna 1984 perustettiin ensimmäinen tulkkivälityskeskus Helsingin Kuurojen Yhdistyksen
tiloihin Liisankadulle. Tuolloin nimenä oli Pääkaupunkiseudun tulkkikeskus (Signline 2010).
1980- luvulla tulkkivälittäjänä Helsingin kuurojen yhdistyksellä toimi Raija Palmu. Hän työ-
kenteli neljä tuntia päivässä, jolloin asiakkaat ottivat häneen yhteyttä ja kyselivät milloin
tulkki pääsee töihin. (Jalkanen 2010.)

Yksi haastateltavamme muistaa ajan, jolloin tulkkia tarvitsevan kuuron piti itse mennä Hel-
singin Kuurojen Yhdistykselle tilaamaan tulkkia. Välitys oli auki osan päivää vain muutaman
päivänä viikossa, jolloin siellä sai käydä tekemässä tilauksensa. Lähes kaikki haastateltavam-
me pitivät vaivalloisena sitä, että itse piti henkilökohtaisesti mennä välityskeskukseen tilaa-
maan tulkkia. Paikanpäällä piti selvittää onko tulkki vapaana ja voisiko hänet varata itselleen
tulkausta varten. Hankalaksi muodostui se, jos tulkki ei ollut käytettävissä juuri silloin kun
kuuro olisi häntä tarvinnut. Tällöin asiakkaan piti itse kysyä monilta muilta viittomakieltä
taitavilta henkilöiltä, jos joku heistä olisi voinut tulkata.

Eräs haastateltavistamme muistelee positiivisesti tulkkivälityksen alkua:

*Kun tulkkivälityskeskuksen toiminta alkoi, Raija Palmu hoiti välitystä. Hän oli
aina välityksessä, joten itse ei tarvinnut koskaan etsiä tulkkia. Ilmoitin Raijalle
kellonajan milloin tarvitsin tulkkia, hän etsi sen ja ilmoitti takaisin, jos tulkki oli
löytynyt.*

Haastateltava A

Tulkkeja oli 1990-luvulla pääkaupunkiseudulla hyvin vähän. Koska matkapuhelimia ja sähköposteja ei tuolloin vielä ollut, ei kuuro tai tulkki voinut peruuttaa tilausta niin, ettei toinen osapuoli olisi saapunut sovittuun aikaan ja paikkaan turhaan. Torstaisin kuurojen yhdistyksellä pidettiin vastaanottoa, jolloin tulkin tilaaminen oli mahdollista. Vuonna 1990 pääkaupunkiseudun tulkkivälityksessä työskenteli kolme tulkkiä sekä Raija Palmu. (Jalkanen 2010.)

Yksi haastateltavamme muistelee aikaa jolloin tulkkivälitys sijaitsi Helsingin Kuurojen Yhdistyksellä. Tällöin tulkkeja oli vähän, mutta asiakkailla suuri tarve tulkkauspalvelulle:

Kuurojen Yhdistyksellä oli aikoinaan välityskeskus, josta tulkkeja tilattiin tekstipuhelimen kautta. Alussa toiminta sujui hyvin, mutta myöhemmin toiminta alkoi takkuilla ja yhteys oli varattuna jatkuvasti.

Haastateltava B

Tekniikan kehitys on vaikuttanut tulkkivälitykseen paljon. Aikaisemmin oli käytössä sininen varauskirja, johon merkittiin kaikki tulkkitilaukset. Suurin osa tilauksista oli kuitenkin ainoastaan Raija Palmun tiedossa, muistissa. Jos Raija sairastui eikä päässyt töihin, kaikki toiminta välityksessä meni sekaisin. Nykyisin käytössä ovat tietokoneet ja tietokoneohjelmat. Muutos vuodesta 1984 on ollut valtava. Tekniikka on kehittynyt ja toimintatavat muuttuneet. (Jalkanen 2010.)

5.2 Tekniikka mahdollistaa

Yksi asia, joka vaikutti tulkkauspalveluiden kehitykseen oli tekstipuhelin. Vuonna 1979 aloitettiin ensimmäinen tekstipuhelin kokeilu Posti- ja Telehallituksen toimesta. Vuonna 1980 Tekstipuhelin hyväksyttiin invalidihuoltolain mukaiseksi apuvälineeksi kuulo- ja puhevammaisille. Ensimmäiset tekstipuhelinpäätökset kuuroille myönnettiin vuoden 1981 lopulla. Varsinainen tekstipuhelintoiminta alkoi kahden kuukauden mittaisen kokeilujakson jälkeen 1.1.1982. Puheluiden välitys toimi, hätäpuheluita lukuun ottamatta, klo 8-20. Välityskeskuk- sissa toiminut henkilökunta oli vaitiolovelvollista, eivätkä he saaneet osallistua välitettyihin puheluihin. Vuosien saatossa välityskeskuksen aukioloaikoja pidennettiin. Kuurot kokivat kuitenkin tekstipuhelinpalvelun riittämättömäksi sekä hankalaksi. Tekstipuhelimien käyttö oli huomattavasti hitaampaa kuin tavallinen puhelu ja tämän vuoksi myös kalliimpaa. Tekstipu-

helimen käyttö motivoi kuuroja opiskelemaan suomenkieltä sekä konekirjoitusta. Tekstipuhelin avasi kuuroille uusia mahdollisuuksia hoitaa asioita itse. (Ojala 1985, 107-112.)

Lähes jokainen haastateltavamme koki tekstipuhelimen käytön hitaaksi ja vaivalloiseksi. Yksi haastateltavista oli käyttänyt tekstipuhelinta muun muassa tulkin tilaamiseen ja hän kuvailee sitä näin:

Aikaisemmin yhteydenotoissa oli ongelmia ja annoin usein tulkille moitteita siitä, ettei hän ollut tilauksesta huolimatta tullut paikalle. Silloin käytössä oli tekstipuhelin, jolla soittaessa vastausta sai odotella pitkäänkin. Sain tekstipuhelimeäni vasta vuonna 1983. Sitä ennen oli vain pakko kävellä diakonissan luokse pyytämään tulkkia apua. Nykyisin on helpompaa, kun on kännykät! Saan vastauksen tulkkitalaukseeni nopeasti.

Haastateltava A.

Eräs haastateltavistamme ilmoitti leikkimielisesti kuuroista tulevan laiskoja, koska tekniikka on helpottanut heidän elämäänsä niin paljon. Aikaisemmin hänen oli pitänyt aina kirjoittaa lappu ja viedä se postilaatikkoon, mutta tekniikan kehityksen ansiosta ei tarvitse edes sohvalta nousta lähettääkseen tekstiviestiä.

Matkapuhelimien yleistymisen on syrjäyttänyt tekstipuhelimien käytön. Tekniikan kehitys on antanut kuuroille mahdollisuuden itsenäiseen elämään ja asioiden hoitoon. Sähköposti on nykyisin yleinen tapa hoitaa asioita. Eräs haastateltavamme muistaa elävästi tilanteen, jossa puhelimen puuttuminen teki sosiaalisesta yhteydenpidosta hankalaa, sillä kuurot eivät asuneet kovin lähellä toisiaan.

Erään henkilön vaimo kuoli ja hautajaiset olivat tiedossa. Mietimme kuinka tiedotamme muille kuuroille hautajaisista, sillä sinne haluttiin viittova kuoro. Minä menin jokaisen ovelle pimpottamaan ja henkilökohtaisesti pyytämään mukaan hautajaisiin. Minä haalin ihmisiä ympäri kaupunkia! Etsin heitä kokopäivän. Nyt ei tarvitse kuin lähettää jokaiselle tekstiviestit, sopiiko vai eikö. Kun olin nuori, minä vielä jaksoin juosta ovelta ovelle.

Haastateltava A

Useat haastateltavamme kertoivat vaihtaneensa tekstipuhelimen matkapuhelimeen tai sähköpostiin. Teksti- ja sähköpostiviestit koettiin helpoksi ja nopeaksi tavaksi olla yhteydessä eri tahoihin. Yksi haastateltavistamme koki matkapuhelimien ja sähköpostin madaltaneen kynystä kuulevien ja kuurojen kommunikaation välillä. Enää ei välttämättä tarvitse puhelintulkkia, vaan asian pystyy kuulevan kanssa hoitamaan teksti- tai sähköpostiviestin turvin.

6 KOHTI NYKYAIKAA

Seuraavassa luvussa kerromme tulkin työnkuvasta nykypäivänä ja tulkkikoulutuksen kehityksestä ammattikorkeakoulutasoiseksi tutkinnoksi. Kerromme myös, mitä ajatuksia nämä muutokset ovat herättäneet haastateltavissamme.

6.1 Tulkkikoulutuksen kehitys nykyiselleen

Koska viittomakielen tulkkeja tarvittiin yhä enemmän, koulutuksen tuli kehittyä. Viittomakielentulkki koulutus oli pitkään opistotasoista, mutta vuonna 1998 koulutus muuttui ammattikorkeakoulututkinnoksi. Laajuus oli tuolloin 140 opintoviikkoa eli noin 3,5 vuotta. Kuopion ja Turun koulujen lisäksi koulutusta alettiin järjestää myös Helsingissä vuonna 2001. Syksyllä 2003 koulutusta laajennettiin 240 opintopisteen laajuiseksi (160 opintoviikkoa). Syksyllä 2008 Kuopion kampus kasvatti aloittavien opiskelijoiden määrää kolmeenkymmeneen. Syksyllä 2009 Helsingissä toimittiin samoin. Tulkki koulutusmäärä on arvioitu riittäväksi, mutta ammatista muihin töihin vaihtavien tulkki määrä on kasvava. Suomen viittomakielen Tulkit ry:n mukaan viittomakielen tulkkeja valmistuu vuosittain 40- 50. (Suomen viittomakielen Tulkit Ry, 2009)

Haastateltavamme koki uusien tulkki tapaamisen miellyttävänä kokemuksena.

Tapaan jatkuvasti uusia tulkkeja, heidän kanssa on mukava höpötellä siitä, kauanko he ovat olleet koulussa ja milloin he valmistuivat. Mielestäni vaihtuvuus on mukavaa. Nuoria tulkkeja on paljon, aiemmin oli vanhempia. 80- 90- luvuilla oli vanhempia tulkkeja, jotka viittoivat rauhallisesti. Nyt on nuoria, jotka viittovat vauhdilla ja ymmärrän heitä hyvin. Nelivuotinen pitkä koulutus on hyvä asia.

Haastateltava A

Haastateltavamme olivat yksimielisiä siitä, että tulkki taso on koulutuksen myötä parantunut. Eräs haastateltavistamme piti tulkki nyky päivän taitotasoa tasaisena. Aikaisemmin tulkki tasossa oli paljon vaihtelua. Haastateltavamme eivät kokeneet tarpeelliseksi vaikuttaa siihen, kuka tulkkii saapuu paikalle.

Mielestäni 1980-luvulta tähän päivään mennessä tulkki taso on noussut hurjasti. 1980 -luvulla taso vaihteli paljon. Kun itse viitoitin, tulkkii ei ymmärtänyt

mitään. Oli pakko viittoja uudestaan ja selittää mitä tarkoitan. Nykyisin on helpompaa. Taso on noussut. Sormiaakkoset ovat edelleen asia, jonka vuoksi joudun hidastamaan viittomistani, jotta tulkki ymmärtää.

Haastateltava B

Koulutuksen pidentyessä huomasin tulkeissa paljon kehitystä. Tulkit ymmärsivät minua täysin ja kommunikaatio sujui hyvin!

Haastateltava D

6.2 Viittomakielen tulkki – koulutettu ammattilainen

Vuoden 1979 invalidihuoltolain uudistuksen ansiosta tulkin ammattikunta alkoi kehittyä nykyiselleen. Yksi haastateltavamme pohdiskeli lain vaikutusta viittomakielen tulkin ammatin kehitykseen.

Ilman kyseistä lakia meillä ei ehkä olisi tulkkeja niinkään paljon kuin nyt on, sillä tulkit tekivät aikoinaan palkatonta työtä. Lain myötä pystyttiin järjestämään tulkkikoulutusta ja lisäämään tulkkien määrää. Se oli hyvä, sillä muuten tulkkausta olisi ollut saatavilla vain ystävien, sukulaisten sekä muutamien diakonissojen toimesta, eikä lisääntyvää tulkkausten tarvetta olisi kyetty täyttämään mitenkään.

Haastateltava E

Suomen viittomakielen Tulkit Ry:n (2009) mukaan tulkkina toimivan tulee olla täysi-ikäinen ja -valtainen henkilö, joka ei ole tulkkauksilanteeseen osallistuvien lähisukulainen, ystävä tai lapsi. Nykyään on yleisesti kehoitettu käyttämään virallisia tulkkirekisterissä olevia tulkkeja sukulaisten sijaan. Hyvän ystävän, sukulaisten tai ennen kaikkea lapsen käyttämistä tulkkina tulee ehdottomasti välttää, koska asian hoitaminen puolueettomasti ei ole taattua, eikä riittävästä kieli- tai tulkkauksista ole takeita. (Oikeusministeriö 2010.)

Ammattimaisten tulkkien myötä kuuro on itsenäinen, koska tulkki ei avusta, vaan asiakkaan tulee päättää itse omista asioistaan.

Mielestäni on hyvä asia että tulkki ei avusta, vaan asiakkaan pitää itse hoitaa asiansa. Tulkin vastuulla ei voi olla se, jos jokin asia menee pieleen. Se on asiakkaan omalla vastuulla. Jos esimerkiksi kauppasopimus menee pieleen, ei siitä voi syyttää tulkkia.

Haastateltava C

Viittomakielen tulkki työskentelee tilanteissa, joissa kaikilla osapuolilla ei ole yhteistä kieltä, eivätkä voi kommunikoida sen takia keskenään samalla kielellä. Viittomakielen tulkin työkie-

linä ovat yleisimmin suomi ja suomalainen viittomakieli. Myös ruotsi, englanti tai mikä tahansa muu puhuttu kieli voi olla tulkin työkieli, jos hän hallitsee sen riittävän hyvin. Tulkin työkenttä on hyvin laaja, sillä tulkkia tarvitaan monissa eri tilanteissa ja tapahtumissa kuten työpaikoilla, juhlissa, opiskelussa ja harrastuksissa. (Suomen viittomakielen Tulkit Ry, 2009). Viittomakielentulkilla on oltava hyvä yleissivistys, koska työ on hyvin vaihtelevaa ja tulkkaustilanteiden aiheet voivat hyvin vaihtelevia. Viittomakielen tulkin koulutuksen aikana opiskelija rakentaa itselleen ammattitaidon, jonka avulla hän voi toimia tulkkina viittomakielisen kielivähemmistön ja suomenkielisen enemmistön välillä. (Suomen viittomakielen Tulkit Ry, 2009.)

Viittomakielen tulkki on nykyään tulkkauksen ja viestinnän ammattilainen. Haastatteluissa kävi ilmi, että tulkkien koulutuksen pidentyminen ja sen myötä tulkkaustaitojen karttuminen on parantunut.

Muutos on ollut parempaa kohti. Silloin aikoinaan toiminta oli ihan lapsen kengissä. Nykyään tulkit ovat taitavia ja asiat sujuvat hyvin! Ei ole kohellusta vaan tulkkaus sujuu onnistuneesti ja hyvin. Kun minä viiton, tulkki ymmärtää minua ja minä ymmärrän häntä.

Haastateltava A

Sosiaalhallitus piti luetteloja viittomakielen tulkkeina käytettävistä henkilöistä ennen virallista tulkikoulutusta sekä koulutuksen alkuaikoina. Sosiaalhallitus muuttui Stakesiksi (Sosiaalialan tutkimus- ja kehittämiskeskus) vuonna 1993, jolloin Kuurojen Liitto teki sille tulkki luetteloja koskevan selvityksen. Siinä todettiin, että valtion ylläpitämässä rekisterissä voivat olla vain lainsäädännöllä määritellyt ammatit. Tällöin tulkkien rekisteröinti siirrettiin alan järjestöjen vastuulle. Vuonna 1999 tulkki rekisteri uudistettiin jakamalla se kahteen osaan: tulkikoulutusrekisteriin ja tulkki luetteloon. Tulkki rekisterissä on tiedot tulkeista, jotka ovat suorittaneet alan järjestöjen hyväksymän tulkikoulutuksen. Tulkki luetteloon on kirjattuna ne tulkit, jotka ovat tulkikoulutusrekisterissä ja ovat itse ilmoittaneet ottavansa tulkkaustehtäviä vastaan. (Hynynen ym. 2003, 19.) Tulkki rekisterissä olevien tulkkien määrä on noin 700 henkilöä ja tulkkina toimii edelleen noin 450 henkilöä. (Suomen viittomakielen Tulkit ry, 2009). Ammattitaitoisten tulkkien määrä on vuosien saatossa kasvanut, mutta edelleen tulkin saaminen äkillisissä tilanteissa, kuten esimerkiksi sairastuessa, on vaikeaa.

En usko, että tulkkien tarve kentällä tulisi vähenemään! Nyt kun kuurot ovat oppineet käyttämään tulkkia. Loppuuko tulkkipula sitten koskaan.

Haastateltava E

7 TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS

Opinnäytetyömme keskeinen tutkimusaineisto koostuu haastatteluista, haastateltavien omista muistitiedoista ja kokemuksista. Tutkimuksen pohjautuessa muistitietoon, saattaa kerätyn tiedon luotettavuus kyseenalaistua. Portelli (2006, 57) kertoo, että suulliset lähteet ovat luotettavia vaikkakin niiden luotettavuus on erilaista. Suullisen todistuksen merkitys ei ole siinä, kuinka uskollinen se on tosiasioille, vaan siinä, että se nostaa esiin mielikuvituksen symboliikan ja halut. (Portelli 2006, 57.) Hirsjäven ym. (2008, 202) mukaan haastatteluaineisto on konteksti- ja tilannesidonnaista, jonka johdosta tutkittavat saattavat vastata haastattelutilanteessa toisella tavalla kuin olisivat normaalisti vastanneet. Tuloksia tulkitessa tulisikin huomioida tämä, eikä tuloksia pitäisi liikaa yleistää.

Muistitieto kertoo tapahtumien merkityksestä enemmän kuin itse tapahtumasta, joka tekee muistitietotutkimuksesta erityisen. Ihmisen muistilla on kyky jäsentellä tapahtumia, tämän johdosta muistin aiheuttamat muutokset kuvaavat kertojan tapaa jäsentää menneisyyttään ja sijoittaa haastattelutilanne sekä kertomuksensa omaan historialliseen kontekstiinsa. Haastattelut saattavatkin paljastaa usein uusia asioita jo tunnetuista tapahtumista tai kokonaan tuntemattomia tapahtumia. (Portelli 2006, 55- 58.) Tutkimushaastatteluissamme haastateltavat ovatkin tuoneet haastatteluissa esille itselleen tärkeitä asioita, joita ovat kokeneet merkittäviksi. Jokainen ihminen on erilainen, joten jokaisen kokemukset ja muistot ovat yksilöllisiä, mutta yhtä tärkeitä tutkimuksemme osalta.

Eskolan ja Suorannan (2001, 208-210) mukaan kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkija joutuu jatkuvasti pohtimaan työssään tekemiään ratkaisuja ja siten ottamaan kantaa sekä analyysin kattavuuteen että tekemänsä työn luotettavuuteen. Kvalitatiivisen tutkimuksessa aineiston analyysivaihetta ja luotettavuuden arviointia ei voi erottaa toisistaan jyrkästi. Koska tutkija itse on tutkimuksen luotettavuuden kriteeri, koskee luotettavuuden arviointi koko tutkimusprosessia.

7.1 Haastattelutilanteiden ongelmakohtia

Eettisten ongelmien tunnistaminen ja välttäminen vaatii tutkijalta ammattitaitoa. Eettisen ja epäeettisen toiminnan välinen raja ei ole aina selkeä. Tutkijalla pitää olla riittävästi herkkyyttä huomioida oman tutkimuksensa ongelmakohdat. (Eskola & Suoranta 2001, 59.) Kohtasimme opinnäytetyötä tehdessämme ongelmia. Haastavimmat ongelmat liittyivät suomenviittomakielen taitoomme, joka vaikutti erityisesti sekä haastattelutilanteisiin että niistä saatujen materiaalien purkamiseen. Pyrimme toimimaan eettisesti oikein koko opinnäytetyöprosessimme aikana siitä huolimatta, että meillä ei ole ammattitaitoa tutkijoina.

Vieraalla kielellä haastattelun tekeminen on haastavaa, kuten myös haastateltavan ymmärtäminen saattaa tuottaa vaikeuksia tutkijan puutteellisen kielitaidon takia. Haastattelutilanteeseen ja sen lopputulokseen vaikuttavat sekä haastattelija että haastateltava, vaikka he eivät välttämättä tekisi sitä tilanteessa yhteisymmärryksessä. (Portelli 2006, 60.) Haastattelun onnistumisen kannalta on tärkeää, että haastateltava ja haastattelija ymmärtävät toisiaan. Tämän vuoksi haastattelutilanteissa tukenamme oli kuuro tukihenkilö, joka auttoi vaikeissa ja epäselvissä kommunikaatiotilanteissa. Tukihenkilön läsnäolo oli ehdottoman tärkeää, koska saatoimme tukeutua hänen apuunsa tarvittaessa. Myös haastateltavalla oli mahdollisuus pyytää selvennystä kuuroilta tukihenkilöiltämme, jos hän sitä tarvitsi. Haastattelutilanteissa ilmeni kohtia, jolloin emme ymmärtäneet haastateltavan vastausta. Tämä johtui suurimmalta osin viittomakielentaidossamme olevista puutteista, mutta myös kulttuurisista eroista. Suoritimme haastattelut niin, että toinen toimi haastattelijana ja toinen kuvaajana. Tilaajamme mukaan tukihenkilön roolia olisi pystytty hyödyntämään paremmin, jos olisimme suorittaneet haastattelut parityönä. Parina toimimisen kautta olisimme mahdollisesti saaneet rohkeutta tarttua haastateltavien kertomiin pieniin yksityiskohtiin. Tällöin olisimme voineet esittää heille lisäkysymyksiä. Kun haastattelimme yksin, olimme epävarmoja viittomakielen ymmärtämisemme suhteen. Tämän vuoksi emme rohjenneet esittää riittävästi tarkentavia kysymyksiä väärinymmärrysten pelossa.

Haastatteluissa haastateltavat eivät aina ymmärtäneet esittämäämme kysymystä oikein, eivätkä he näin ollen vastanneet olettamallamme tavalla. Tällaisissa tilanteissa emme keskeyttäneet haastateltavan puheenvuoroa, vaan annoimme hänen jatkaa kertomustaan. Ajattelimme, että keskeyttämällä haastattelun tilanteesta mahdollisesti häviäisi sen sujuvuus, sillä haastateltava saattaisi kokea ymmärtämättömyytemme ahdistavaksi. Hirsjärven ym. (2008, 200.) mukaan

haastatteluihin voi sisältyä monia virhelähteitä, jotka voivat johtua haastattelijasta tai haastateltavasta sekä haastattelutilanteesta kokonaisuudessaan. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2008, 200.) Tiesimme, että haastattelujen taltiointi videolle mahdollisti jälkikäteen tarkastamaan epäselviksi jääneitä kohtia.

Haastattelimme yhteensä viittä henkilöä, joten haastatteluotoksemme on suppea. Tämän vuoksi emme voineet tehdä tutkimuksessamme yleistyksiä tai laajoja tulkintoja. Haastattelut toteutettiin yksilöhaastatteluina eli haastattelimme yhtä henkilöä kerrallaan. Haastatteluita purkaessamme huomasimme kuitenkin kuvausteknisten taitojemme puutteet, sillä kuvausolosuhteet eivät olleet riittävän edulliset kuvauksen myöhempää tarkastelua varten. Esimerkiksi haastateltavan viittomisen suunnan olisi pitänyt olla enemmän kameraan suunnattuna, jolloin viittomista olisi ollut jälkeempään helpompi tarkastella. Käyttämämme sanelukoneen äänenlaatu vaikeutti tallenteen ymmärtämistä ja myöhempää purkua.

Haastatteluiden purku oli todellinen haaste. Niukat aikataulut aiheuttivat sen, että emme voineet suorittaa haastatteluja ja haastattelumateriaalin analysointia riittävän syvällisesti. Huomasimme haastatteluun liittyvät ongelmat vasta materiaalia analysoidessamme. Ongelmia aiheutti kieli- ja haastattelutaitojemme lisäksi kulttuuriset erot haastattelijan ja haastateltavien välillä. Rastaa (2005, 86- 93) mukaan tutkijan, joka on tietoinen kulttuurieroista, tulisi haastatteluaineistoa analysoidessaan ottaa huomioon oma perehtymättömyytensä haastateltavien kulttuuritaustoihin. Erityisesti tulisi olla varovainen sen suhteen millaisia tulkintoja haastateltavien antamista merkityksistä tekee. Haastatteluja analysoidessa on haastattelijan otettava huomioon itsensä ja haastateltavien väliset erot ja yhtäläisyydet.

7.2 Kulttuuri- ja ikäerot

Kuten aiemmassa kappaleessa on mainittu, monet asiat vaikuttavat haastattelun onnistumiseen ja sen kulkuun. Rastaa (2005, 80-83) mukaan mikäli haastattelijat ja haastateltavat ovat eläneet eri kulttuuripiireissä, heidän kokemuksensa voivat olla erilaisia ja sen vuoksi he saattavat tulkita ympäröivää todellisuutta eri tavoin. Tämän vuoksi haastateltavan ja haastattelijan mahdollisuudet ymmärtää toisiaan heikkenevät. Kulttuurierot voivat myös nousta haastattelutilanteessa niin voimakkaasti esille, ettei haastattelulla saavuteta sille asetettuja tavoitteita. Kulttuurierojen aiheuttavista haastattelutilanteiden ongelmakohdista voidaan välttyä sillä, että

haastattelija perehtyy mahdollisimman hyvin haastateltavan kulttuuriin ja historiaan. Haastattelutilanteissa mahdollisia ongelmakohtia varmasti lievensi se, että olemme tietoisia kuurojen kulttuurista ja sen eroista suhteessa valtaväestön kulttuuriin.

Kulttuurierona voidaan pitää myös meidän ja haastateltaviemme välillä ollutta ikäeroa. Sen vuoksi tarkastelemme maailmaa eri näkökulmista ja jäsenämme ympäröivää todellisuutta eri tavoin. Lumme-Sandt (2005, 138) painottaa, että elämäkokemus toimii kuitenkin nykyhetken tulkintaresurssina ja se on siksi tärkeä huomioida vanhempien ihmisten haastatteluissa. Vanhemmilla ihmisillä on pitkä elämäkokemus ja se on hyödynnettävissä kerronnallisissa haastatteluissa, joissa on mahdollista muistella menneisyyttä. Koska tutkimme menneisyyden tapahtumia, oli erittäin olennaista, että haastateltavat muistelisivat ja kertoisivat kokemuksistaan. Haastattelutilanteessa annoimme haastateltaville tilaa kertoa kokemuksistaan mahdollisimman paljon.

8 POHDINTA

Onnistuimme tutkimuksessamme kartoittamaan ja keräämään Helsingin alueen kuurojen palvelunkäyttäjien henkilökohtaisia kokemuksia tulkkauspalvelun synnystä ja kehityksestä. Saimme paljon tietoa siitä, kuinka arkielämän tilanteet ovat sujuneet ennen ammattitulkkeja. Haastatteluista saatu tieto oli helppo linkittää jo olemassa olevaan tietoon, sillä yhtäläisyydet kirjoitetun tiedon ja haastateltavien kokemusten välillä olivat selvästi nähtävissä. Saimme monipuolisesti tietoa tulkkauspalvelun käyttäjien henkilökohtaisista kokemuksista. Haastattelumateriaalin monipuolisuutta olisi lisännyt haastattelujen suurempi lukumäärä. Tällöin olisimme voineet saada yhä tarkempaa ja yksityiskohtaisempaa tietoa aiheesta.

Opinnäytetyössämme kohtasimme monia haasteita. Yksi haasteista oli vieraalla kielellä toteutetut haastattelut, joista kerroimme kappaleessa 8 opinnäytetyön luotettavuuden yhteydessä. Päättökäsittelemme oli tutkia, mitä Helsingin alueen kuurot ajattelevat tulkkauspalvelun kehitymisestä. Haastatteluista saatu materiaali vastasi hyvin tutkimusongelmaamme. Haastateltavien kokemukset tulkkauspalvelun kehityksen tuomisesta muutoksista olivat yhteneväisiä keskenään. Opinnäytetyömme tutkimuskysymyksiin on vastauksia viitotussa perinteessä, mutta niitä ei ole aikaisemmin dokumentoitu. Tulkkauspalveluun liittyvää viitottua perinnetietoa on nyt dokumentoituna opinnäytetyömme muodossa.

Ennen tutkimuksen aloittamista oletuksemme oli, että tulkkauspalvelun kehitys on tuonut mukanaan positiivisia muutoksia. Haastatteluista saatu materiaali tuki ennakkoletustamme. Muutokset ovat olleet informanttiemme mielestä positiivisia, sillä käytännön asiat, kuten esimerkiksi tulkin tilaaminen, ovat helpottuneet ja yksinkertaistuneet. Ennen tulkki piti tilata menemällä henkilökohtaisesti tulkkivälitykseen. Tekniikan kehitys on tukenut tulkkauspalvelun kehitystä erityisesti tulkin tilaamisen sekä etätulkkauksen kannalta.

Yhtenä alatutkimusongelmaamme tutkimme kuinka tulkkaus toteutettiin ennen tulkkauspalvelun ammattimaistumista. Haastateltavamme vastasivat edellä mainittuun ongelmaan yhteneväisesti. Tulkkien ja tulkkauspalvelun saaminen ei ollut helppoa. Erityi-

sesti tilanne ennen vammaispalvelulakia oli vaikeaa, koska kuuron henkilön läheiset ja ystävät joutuivat usein toimimaan tulkkeina tarpeen vaatiessa ilman riittävää ammattitaitoa ja tilanteen asianmukaista hallintaa. Haastattelemamme kuurot kertoivat turvautuneensa usein lähimmäiltä tuttavalta saatuun tulkkausapuun. Esimerkiksi perheenjäsen tai ystävä saattoi toimia tulkkina. Tulkkauspalvelun kehityksen myötä kuuroilla on ollut mahdollisuus toimia itsenäisesti.

Tutkimuksemme toinen alatutkimuskysymys oli kuinka tulkin rooli on muuttunut tulkkauspalvelun kehityksen myötä. Haastattelujen kautta saatu aineisto vastaa kysymykseemme ja saimme tietoa siitä, kuinka tulkin rooli on muuttunut vuosien saatossa ammattimaisemmaksi. Haastatteluiden kautta saimme tietää diakonissojen roolin olleen merkittävä Helsingin alueella. Diakonissat auttoivat ja tulkkasivat kuuroille eri tilanteissa, joissa lähipiirin tulkkaustaidot eivät olisi riittäneet. Diakonissan vastaanoton ollessa Helsingin Kuurojen Yhdistyksen tiloissa kynnyksen tulkkauksen tilaamiselle madaltui. Diakonissojen avulla pystyttiin vähitellen luopumaan sukulaisten avustamisesta. Tämä oli merkittävä muutos tulkkauspalvelun kehittymisessä kohti nykyistä ammattilaisten tarjoamaa palvelua. Olemassa olevassa kirjallisuudessa maininnat diakonissoista ja heidän roolistaan kuurojen yhteisössä ovat vähäisiä. Opinnäytetyömme haastatteluiden avulla saimme kerättyä syvällisempää tietoa diakonissoista ja heidän työnsä tärkeydestä tulkkauspalvelun kehityksen kannalta.

Tulkkien koulutus on kehittynyt kurssimuotoisesta viikonloppuopiskelusta ammattikorkeakoulutasoiseksi tutkinnoksi. Vammaispalvelulain muutos (380/1987) antoi viittomakieltä käyttäville subjektiivisen oikeuden tulkkauspalveluun, joka asetti uusia pätevyysvaatimuksia tulkkien taidoille. Muutoksien myötä tulkit eivät olleet enää kuurojen vapaaehtoisia avustajia vaan ammattitaitoisia viittomakielen ja kuurojen kulttuurin välittäjiä. Ammattitaitoisten tulkkien myötä kuurot ovat voineet hoitaa omia asioitaan itsenäisesti. Haastateltavamme kertoivat huomanneensa tulkkien tulkkaustaitojen parantuneen tulkkipäätöksen kehityksen myötä. Työssämme haastatteluiden kautta saatu tieto linkittyy jo olemassa olevaan tietoon tulkin roolista ja sen muuttumisesta. Tulkin ammatin muututtua ammattimaiseksi, parantui tulkin asiakkaiden asema tasavertaisemmaksi kuulevien osapuolten kanssa.

Kolmantena alatutkimuskysymyksenämme oli Miten tulkkivälitys ja tulkin tilaaminen ovat muuttuneet? Saimme haastateltaviltamme yksityiskohtaista tietoa tulkkivälityksestä ja sen toiminnasta. Tekniikan kehitys osoittautui tärkeäksi tulkkivälityksen muutoksessa. Aikaisemmin tulkin tilaaminen onnistui vain menemällä henkilökohtaisesti tapaamaan tulkkia tai asioimalla tulkkivälityksessä Helsingin Kuurojen Yhdistyksellä. Tekstipuhelimen käyttö oli yleisempää 80- ja 90-luvuilla, mutta se ei saanut suurta suosiota haastateltaviemme käytössä hankaluutensa vuoksi. Nykyisin tulkin voi tilata sähköpostilla tai jopa matkapuhelimella. Kerroimme tulkkivälityksestä kappaleessa 5.1. Tulkkivälitys on laaja aihepiirinsä ja se kaipaisi ehdottomasti oman tutkimuksensa.

Opinnäytetyömme yhtenä tavoitteena oli syventää tietämystämme kuurojen historiasta sekä tulkkauspalvelun kehityksestä. Asettamamme tavoite toteutui, sillä tutkimuksemme saimme perehtyä jo olemassa olevaan kirjallisuuteen sekä hankkia uutta tietoa haastatteluiden avulla. Haastattelemalla tiedon hankkiminen osoittautui mielenkiintoiseksi tavaksi oppia uutta kuurojen elämästä. Koska kuurojen historiaa Suomessa on tutkittu vähän, tarjoaa tutkimuksemme useita mahdollisuuksia jatkotutkimuksille. Erityisesti tarkempaa tutkimusta kaipaa tulkkivälityksen kehitys ja historia sekä pääkaupunkiseudun tulkkikeskuksen historia, jota ei ole tutkittu.

LÄHTEET

Anttila, Mari & Haka, Tytti 2009. Hiljaisuutta pommitusten keskellä – talvi - ja jatkosota Helsingissä kuuron ihmisen silmin. Humanistinen ammattikorkeakoulu, Viittomakielen tulkin koulutusohjelman opinnäytetyö.

Currie, Kelvin & Hellström, Gunnar 1995. Teoksessa: Telecommunications for all. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha 2001. Johdatus laadulliseen tutkimukseen (5. painos). Tampere: Vastapaino.

Frishberg, Nancy 1990. Interpreting: An Introduction. Revised Edition, Rid Publications.

Jalkanen, Aino-Maija 2010. Henkilökohtainen tiedoksianto 17.3.2010. Helsinki: Sign-Line.

Jääskeläinen, Aulikki 1985. Kuurojen Liiton tulkkitoiminta. Teoksessa: Kuurojen Liitto ry, 1985. Kuurojen Liitto 80 vuotta. Espoo, Kuurojen Liitto ry.

Helsingin Kuurojen Yhdistys 2009. Internet-sivut viitattu 12.12.2009.
<http://hky.fi/web/?sivu=toiminta&id2=historia&id=1172014299>

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2004. Tutkimushaastattelu. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki, Tammi.

Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2008. Tutki ja Kirjoita. Helsinki, Tammi

Kulmala, Aune 1985. Kuurojen Liiton kuntoutusohjaajatyön historiaa. Teoksessa: Kuurojen Liitto ry, 1985. Kuurojen Liitto 80 vuotta. Espoo, Kuurojen Liitto.

Kuurojen lehti 2/1984, Kuurojen Liitto ry.

Laakso, Mikko & Salmi, Eeva 2005. Maahan lämpimään, Suomen viittomakielisten historia. Helsinki: Kuurojen Liitto.

Lindberg, Elsa & Malmberg, Katariina 2010. Kuurojen naisten elämää Helsingissä 1960-1970-luvuilla. Humanistinen ammattikorkeakoulu, viittomakielentulkin koulutusohjelma, opinnäytetyö.

Lumme-Sandt, Kirsi 2005. Vanhan ihmisen kohtaaminen haastattelutilanteessa. Teoksessa Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (toim.) Haastattelu – tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere, Vastapaino.

Oikeusministeriö 2010. Internet-sivut viitattu 26.2.2010

<http://www.om.fi/Etusivu/Julkaisut/Esitteet/Pohjoismainenkielisopimus/Ammattitaitointulkki>

Ojala, Raili 1985. Tekstipuhelin. Teoksessa: Kuurojen Liitto 80 vuotta. Espoo: Kuurojen Liitto.

Paunu, Olli & Wallvik, Birgitta 1991. Kuuroja kuulemassa, Kuurojenpappi Lauri Paunu muistelee. Kuurojen Liitto ry.

Rastas, Anna 2005. Kulttuurit ja erot haastattelutilanteessa Teoksessa Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (toim.) Haastattelu – tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino

Salmi, Eeva 2009. Suomalaisen kuurojenkoulujärjestelmän synty ja oralismi. Helsingin yliopisto. Talous- ja sosiaalhistorian lisensiaatintutkimus.

Saresvuo, Johanna & Ojanen, Sirkka-Liisa 1988. Tulkin käsikirja. Helsinki: Gaudeamus Ab.

Signline 2010 internet sivut. viitattu 23.2.2010.

<http://www.signline.fi/fi-FI/yrityskuvaus/>

Socialdepartementet 1980. Telefon för döva. Stockholm: Liber Förlag.

Tampereen Viittomakieliset ry 2009, Internet-sivut viitattu 25.2.2010

<http://www.tamvi.fi/historia/tulkintyo.php>

Valtion säädöstietopankki 2010. Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista (380/1987). Internet-sivut viitattu 10.4.2010.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1987/19870380>

Wallvik, Birgitta 2001. Viitotulla tiellä. Helsinki : Finn Lectura.

LIITTEET

Liite 1: Alakysymykset + haastattelukysymykset:

Miten kuurot ovat kokeneet tulkkipalvelun kehityksen?

- ❖ Tiedotettiinkö vammaispalvelulainmuutoksesta (tulkkkaus lakisääteiseksi) kuuroille? Kuka tiedotti? Oliko HKY:llä roolia asian tiedotuksessa?
- ❖ Vaikeutuiko tulkin tilaustapa lakimuutoksen myötä?
- ❖ Onko tekniikankehitys vaikuttanut tulkin tilaamiseen? Kuinka?
- ❖ Miltä tuntui, kun tulkiksi ei voinut pyytää ketä vaan?
- ❖ Kävitkö tulkinkäyttö –kursseilla? Kuka kurssija järjesti? Koitko kurssit hyödylliseksi?
- ❖ Kerrottiinkö tulkinkäyttö –kursseilla viittomakielentulkkien ammattieettisistä säännöistä?
- ❖ Alkoiko tulkin ammattieettiset säännöt näkyä tulkkien työssä? Miten?
- ❖ Onko tulkkien taso muuttunut lakimuutoksen myötä? (tulkkikoulutuksen alku)
- ❖ Näkyikö tulkkikoulutuksen kehitys tulkkien tulkkaustaidon tasossa? Miten?

Millaista on olla ilman ammattitulkkia? (aika ennen tulkkipalvelun ammattimaistumista)

- ❖ Ennen vammaispalvelulakia, kuinka tilasit tulkin?
- ❖ Kuka toimi tulkkina?
- ❖ Pyysitkö apua perheeltä/ sukulaisilta/ naapureilta?
- ❖ Millaisiin tilanteisiin pyysit tulkkausta? (pankkiasiat, perhejuhlat... yms.)
- ❖ Miltä tuntui toistuvasti pyytää tulkiksi sukulaista tai tuttavaa?
- ❖ Miltä tuntuu tänä päivänä saada lähes aina uusi henkilö tulkiksi?

- ❖ Koetko jotkin tulkkipalvelun kehitykseen liittyvät muutokset huonompina kuin vanhat tavat?

Miten koet elämäsi helpottuneen tulkkipalvelun myötä?

- ❖ Miten tulkkipalvelu on vaikuttanut arkielämääsi?
- ❖ Onko tulkkipalvelu mahdollistanut sinulle jotain, mistä et nauttisi ilman tulkkia?
- ❖ Käytätkö edelleen sukulaisten tai tuttavien tulkkia?
- ❖ Millaisissa tilanteissa käytät tulkkia tänä päivänä?

Liite 2:**Lupa haastattelumateriaalin käyttöön**

Annan luvan Humanistisen ammattikorkeakoulun viittomakielen tulkkioiskelijoille Maria Jäppiselle ja Jenna Joutsenjärvelle nauhoittaa haastattelun Helsingissä 2009/2010.

Nauhoitetta saa

Kyllä

Ei

käyttää tutkimustarkoitukseen Maria Jäppisen ja Jenna Joutsenjärven opinnäytetyössä.

käyttää Helsingin Kuurojen Yhdistyksen tutkimustarkoituksiin.

säilyttää Helsingin Kuurojen Yhdistyksellä. Jos haastateltava kieltäytyy nauhoitteen arkistoinnista, nauhoite tuhoetaan tutkimustyön päätyttyä.

Nauhoitteesta saa käyttää katkelmia

Kyllä

Ei

Humanistisen ammattikorkeakoulun opinnäytetyöseminaarissa keväällä 2010

Humanistisen ammattikorkeakoulun päättöportfolioseminaarissa keväällä 2010

Helsingissä __/__/2009

Allekirjoitus

Nimen selvennys